

ԼՐԱԳԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԼՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ՔԱՐՏԿԱՆՈՒՄԻՆԻՍՏԻՆԵՐ

Քարտկանոսների համար տարեկան 5 ֆր. և կամ 2 րրլ. և 10 ֆր. թղթով. Ուրիշ ամեն տեղի համար ուր այս րրագրի մուտքը ազդիւնած չէ, աւարկան քաժնորդագրին է 20 ֆր., վեցամսեայն 10 ֆրանգ և եռամսեայն 5 ֆրանգ :

Բաժնեգրիները կանխիկ կը վճարուին և Տնօրէնութիւնն ինք կը վճարէ րրագրիը զրկելու փոստի ծախքը :

Հասցէ և ծրար պէտք է զրկել հետեւեալ հասցէով. M. PORTOUKALIAN, rédacteur du journal Arménia. MARSEILLE (France)

ԵՍԱՐԻ ԹԻԻԻ 86

1892 ՅՈՒՆԻՍ 18

ՅՈՒՆԻՍ 6 (Հ.Տ.)

ՇԱԲԱԹ

Քարտարարկութիւնը չի կրնար օրէնք

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը, եթէ հարկ համարի, համառօտելով և կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւններն : Պարտաւոր չէ վերագարձուել չհրատարակուած ձեռագիր րն : Մանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուի : Մանուցման 1 միջակ գիրը 1 սանդիւ կարժէ : 1 գլխագիրը 2 սանդիւ :

Les annonces, en français et en arménien, sont reçues aux bureaux de Rédaction (Allées de Meilhan, 44.)

ՀԱՅՈՑ
ՀԱՅՐԵՆՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ՄԻՈՒԹԻՒՆ

==

ԿԱՏԱԿ ԵՒ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Քաղուած կանոնագրէն)

« Հայոց Հայրենասիրական Միութեան » նպատակն է աշխատել վարչական բարենորոգումներ մտցունելու թիւրքահայաստանի մէջ, հայ ժողովրդի տեղական պետքերին համեմատ : Հայ ժողովրդի ցանկութիւնն է իրաւունք ստանալ ազատօրէն ինքզինք կառավարելու որով միայն պիտի կրնան վերնալ այն հարստահարութիւններ որոնք այսօր հայաստանի թշուառութեան և տեւրակ դաւաճալուն պատճառ կը լինին :

« Հայոց Հայրենասիրական Միութեան » իւր նպատակ իրագործելու համար իւր կարողութեան չափով կը գործադրէ ամեն յարմար եղած միջոցներն, ժամանակի պահանջներին համեմատ : Կաշխատի ներքին ոյժ գոյացունել Ազգին մէջ իւր ազատութեան համար, հրատարակութիւններ կանէ, դիմումներ կանէ որոց որ պէտք է և նիւթապէս ու բարոյապէս կը քաշալերէ անոնց որոնք անձնութեան թեամբ կաշխատին հայրենիքի ազատութեան գործին :

Միութիւնը կունենայ իրեն բերան եղող րրագիր որ, բացի զանազան լուրեր տալէ իրեն րրագիր, կը հաղորդէ ընդհանրութեան ինչ որ Միութիւնը ուզէ հաղորդել, տեղեկութիւններ կուտայ Հայաստանի և տարաբնակ Հայերի դրութեան վրայ և կը ծառայէ Հայրենասիրական եռանդը արծարծելու Հայերին մէջ : (*)

Մանօր. «Հայոց Հայրենասիրական Միութեան» անդամակցիլ կամ թղթակցիլ ուղղուները պէտք է դիմեն հետեւեալ հասցէին :

M. Portoukalian
(FRANCE) Marseille

(*) «Հայոց Հայրենասիրական Միութեան» կը նպաստէ Արմենիա րրագրի հրատարակմանը :

ՔԱՂԱՆԴԱՆՈՒԹԻՒՆ
Մի հարազատ ճայն հետաւոր հիւսիսից. — Պատրիարքի հրաժարականը. — Նազըմ պիյի հապածութիւնը. — Վանէն լուրեր. — Կարիքի անգլիական եւ ուստական հիւպատոսները. — Կաղզուան բանտարկուած Հայերի դատաստանը. — Աւազակութիւն ի թիւրքիւ. — Քոյի րա եւ ժամտախտ. — Թիւրքիւ 6 լուրեր. — Արտառանձմանի լուրեր. — Մանուցումներ. — Բախտարական (Երեսներ իմ յիշատակարանից) :

ՄԻ ՀԱՐԱԶԱՏ ԶԱՅՆ ՀՆՈՒՄՈՐ ՀԻԻՍԻՍԻՅ
ՄԻՐԵԼԻ ՀԱՅՐԻԿ

Աղգիրի պատմութեան մէջ շատ սահմանափակ է այն անձանց թիւը, որոնք օժտուած լինելով առաքինական բնատուր վսեմ բարեմասնութիւններով ու բարձր ձիւքերով իրենց կեանքի ընթացքում կարողանում են մեծանալ, հոգեւորի և հասնել բարոյական մի այնպիսի անպատմելի բարձրութեան, որ մարդկանց համար դառնում են երկրպագելի կուռքեր, խնկիլէ անկեր : Մարդկութիւնը հիացած և զարմացած իւր այդ խնկիլէ անկերին մկրտում է ՄԵՍ ՄԱՐԴԻԿ անունով և երախտադիտական ջերմ զգացմունքով բաց է

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՄՆԵՐ ԻՄ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻՅ

Բ

(Շաբ. 859 րուէն)

— Որտե՞ղ ես բնակվում. հարցրի ես :
— Ը՛րմ... Զուղուրէթ, պարոն :
— Լաւ. ուրեմն ես ինքս այս երեկոյ կը գամ քեզ մօտ :

— Դժուար թէ ես տանը լինիմ... հացագործի մօտ կը լինիմ... բայց, եթէ կուզէք, Վերա, Յովհաննէս աղայի սըրձատունը եկէք մի օր, ես երբեմն գընում եմ այնտեղ երեկոյեանները :

Ասաց կէս բերնով այդ խօսքերը, Ը՛րտապով սակառը շալակեց և ձեռքը պարզեց դէպի ինձ, հացի փողը առնելու համար :

Տուր փողը և երբ կամենում էր հեռանալ, — ճամբիտ, ասացի, տարօրինակ է. ես ուզում էի քեզ մօրդ մասին լուրեր տալ, իսկ դու...

Հազիւ թէ այդ բառերը արտասանել էի որ նա բռնէ շարժմամբ ետ դարձաւ, սակառը համարեա ձգեց գետին և դէպի ինձ գալով գոչեց.

— Մօրս... մօրս մասին լուր ունիս, ուրեմն մօրս տեսնել ես. ի՞նչպէս է, ո՞ղջ է...

անում նոցա առջեւ պատմութեան ամենալայն և ամենախալուռ էջերը : Նա նոցա նուիրական անունները, որպէս մարգարիտներ, ոսկի տառերով շարում է պատմութեան առաջին երեսին և այդ ոսկեշար անուններն այնուհետեւ դառնում են անվերջ դաւերի անկողնապետի սեփականութիւն : Այո՛, ՄԵՍ ՄԱՐԴԻԿ իրենց փայլուն անուններով զարդարում են մարդկային պատմութեան էջերը, ՄԵՍ ՄԱՐԴԻԿԱՆՑ կեանքով դաստիարակվում են սերունդներ. ՄԵՍ ՄԱՐԴԻԿԱՆՑ կարող խօսքով զօրանում, յաղթանակում է սիրոյ, գեղեցկի, բարւոյ և ճշմարտութեան գաղափարը. վերջապէս, ՄԵՍ ՄԱՐԴԻԿԱՆՑ անկուն ջանքերով ու անընկճելի եռանդով տարածվում է լոյսը, աճում, յառաջադիմում է աշխարհայինութեան հըրաշալի գործը :

Երանի՛ այն ազգին, այն ժողովրդին, որ ընդունակ է իւր ծոցից ծնելու այդպիսի ՄԵՍ ԶԱՅՆՆԵՐ և նոցա անուններով ու առաքինական գործերով զարդարելու մարդկային կեանքի պատմութիւնը :

Երանի՛ և հայ ազգին — սակաւա...

— Այո՛, տեսել եմ մօրդ, խօսել էլ եմ հետը :

— Պատմի՛ր, գոչեց նա. ո՞ղջ է, առողջ է :

— Ողջ է. շատ է կարօտեցել քեզ. անդադար «Պետրոս» է ասում և լաց լինում. ծերացել է. տեսայ նաեւ քոյրերիդ. գնացի ձեր տուն. ձեր խնձորենուց էլ խնձոր կերայ...

— Նրանի՛ աչքերիդ... ասաց նա յուզմամբ և պատին կոթնած :

— Այո՛... հէնց մայրդ էլ այդպէս էր ասում. տեսնելիք թէ ի՞նչպէս բռնել համբուրում էր ինձ. աչքերս էր համբուրում երբ ասացի որ քեզ ճանաչում եմ, տեսնել եմ. համբուրում էր և ասում. «Ա՛խ, մեռնեմ է՛ն աչքերիդ, որ իմ քօտանիմն (1) տեսնել են»...

Պետրոսը գունակափութած աւելի եւս մօտենում էր. քիչ էր մնում լար և յուզումից դողում էր :

— Գնա՛, Պետրո՛ս, շարունակեցի ես, ինքը յուզուած իմ պատմաներից. գնա՛, հերիք է Թիֆլիզի փողոցները թափառես քո սակառովը. ինչ որ աշխատել ես, հերիք է. մայրդ ծերացել է և քո կարօտից կը մեռնէ. քոյրերդ հասել են. տան մէջ տղամարդ չը կայ և գիտես որ մեր երկրում մի տուն առանց տղամարդի :

(1) Քաջ երիտասարդ :

թիւ, տարագիր, հալածուած հայ ազգին, որ իւր ներկայ ստրկական աղետալի վիճակում զրկուած ապրելու, մտածելու, յառաջադիմելու իրաւունքից՝ դեռ ունի իւր մէջ այնքան բարոյական ոյժ ու զօրութիւն, որ այսօր համարձակ կարող է համամարդկային պատմութեանն առաջարկել իւր կրօնին սնուցած ՀԱՅՐԻԿ պէս մի ՄԵՍ ԱՆՁՆԱԻՐՈՒԹԵԱՆ անուն. մի աւնուն, որը կարող է պատիւ ու պարծանք բերել իւրաքանչիւր ազգին. մի անուն, որի առաջ խորին ակնածութեամբ գլուխ է խոնարհում հինգ միլիոնի չափ ժողովուրդ. մի անուն, որը իւր բարոյական վիթխարի մեծութեամբ և անյաղթելի ուժով տիրապետել է մի ամբողջ ազգի սրտին ու հոգուն. վերջապէս, մի անուն, որից այնքան հայրական խնամք, գորով ու զգուհեք է վայելել միլիոնաւոր հայ ժողովուրդը տաննակ տարիներ ընթացքում :

Օ՛, բաղաւոր եմք մենք, որ անգուցական ԽՐԻՄԵԱՆԸ մեր ՀԱՅՐԻԿն է. բայց առաւել եւս բաղաւոր ենք, որ մեր ՀԱՅՐԻԿը այսօր և՛ մեր ԿԱԹՈՒԼԻԿՈՍՆ է, մեր մտաւոր ու

կորսուած է... հերիք է այս դառն կեանքը քաշես. միթէ՞ այնքան սիրելի է դարձել քեզ այս երկիրը որ մոռացել ես մեր ջրերը, մեր անոյշ բնութիւնը, մեր պարտէզները, լեռները, մեր սքանչելի օդը...

Արտասուքի կաթիլներ ցայտեցին Պետրոսի աչքերից : Աստուած իմ, որքան հեշտութեամբ է Թիւրքահայը արտասովում : Նա գլուխը յենեց պատին, գլուխակը սեղմեց գլխին վրայ և դառն կաթիլները գալիս գլորվում էին այտերին վրայ :

Թէեւ ինքս էլ յուզվում էի, բայց և մի տեսակ հաճոյք զգացի տեսնելով Պետրոսի արտասուքը : Բանաստեղծութիւնը բռնեց ինձ և ես սկսեցի աւելի փայլուն գոյներով նկարագրել Վանը, նրա բնութիւնը, այգիները, նրա պարզ ու բնական կեանքը, Վարազը, ծովը...

Ու երբ բաւական խօսեցի, երբ բաւական լացեցի Պետրոսին, կանգ առի և այժմ սկսեցի մխիթարել նրան :

— Լաւ, լաւ, ասացի. երեխայ խօչե՛ս. հերիք է լաւ. գնա՛, ինչ որ ունիս շունիս հաւաքիր և ճանապարհ ընկիր մօրդ մօտ... բաւականացիր նրանով ինչ որ աշխատել ես մինչեւ այժմ :

Նա դադարեց, սրբեց արտասուքը, մի ակնարկ ձգեց վրաս և միմաւց.

— Է՛հ, ասում ես էլի... « մարդ մարդու ցաւը չը գիտի, կէս դիչերին ժամ

բարոյական կեանքի Ղեկավարը՝ աղ-
գի բուն սիրով, միաձայն և միասիրտ
կոչուած դէպի Ս. Էջմիածնայ նուիրա-
կան վայրը, դէպի Լուսաւորչի Ս.
Աթոռը:

Այս օրը, սիրելի Հայրիկ, Հայե-
րիս համար անհուն ցնծութեան և
բերկրանքի օր է:

Այսօր համազգային մի մեծ տօն
է — առաքինութեան և հայրենասի-
րութեան յաղթանակի մեծախոր-
հորդ և ցնծալի տօն: Եւ ի՞նչպէս
չը ցնծալ, երբ վանդակում փակուած
«վասպուրականի Արծիւը» իւր աք-
սորախայրից պիտի պանայ պնտեղ,
այնտեղ դէպի ալեգարդ Մասիսը,
դէպի Մայր-Արաքսի ափունքը: Ի՞նչ-
պէս չը հրճուի, երբ այդ հեռագէտ
Արծիւը արթուն հայեացքով պիտի
ճախրէ, սաւառնէ Հայաստանեայց ան-
սասան եկեղեցւոյ բա՛րձր գմբէթի
շուրջը, երբ նա իւր հզօր թեւերը
տարածելով հայրապետական այրիաց-
եալ Գահի վերայ՝ այդտեղից, այդ Գա-
հի վերայից կենարար Սիրոյ, Ուս-
ման և փրկութեան ոգեշունչ քարոզ
պիտի կարդայ իւր ցիրուցան, բաղ-
դահալած և տառապեալ զաւակներին:

Այո՛, անմոռանալի և անպատմելի
է այսօր աղղի ուրախութիւն, և հա-
մազգային այդ սիրառատ, ցնծալի ա-
ղապակներին միացնելով այստեղից —
այս հեռաւոր հիւսիսի խորքերից կ'ի-
մ՝ հայրենատենչ պանդխտի՝ հա-
բազատ ու սրտաբուլի ձայնը, լիա-
բերան մաղթում եմ Սիրելի Հայրե-
կին երկա՛ր, երկա՛ր կեանք:

Կեցցէ՛ Հայրիկը, կեցցէ՛ Մեծ
Մարդը:

Ա. ԾԱՏՈՒԲԵԱՆ
5/17 Մայիսի 1892 թ.
Մոսկուա

ՊԱՏՐԻԱՐԿԻ ՀՐԱՅՈՒՄԱՆՆԵՐ

Արմենիայի ընթերցողներին յայտ-
նի է որ Պատրիարքը հրաժարական
տուած է (տեսնել Արմենիա թիւ 84):
Այդ առթիւ Սուլթանը կանչած է զինք

կը կանչի... ուշացայ էլ, հացերս չեն
ծախուելու...:

Կուսում, շաղկից սակաւը, գլխաւ-
րը ուղղից և յարեց:

— Մնաս բարեւ:

Աւ գնաց:

Երբ իջնում էր սանդուխներից, լեւ-
ցի թէ ինչպէս մրմուռում էր դառնաղին:

— Խեղճ մայրիկս...:

Գ

Մայիս 21

... Թիւրքահայը Թիֆլիզում հարստա-
հարկում է այնպէս որպէս իր երկրում և
որպէս Կ. Պոլսում: այդ լսեցի:

Նա փոխանակ յառաջգիմելու, այ-
լանդակում է. այդ էլ տեսայ: Բայց
ի՞նչպէս, ինչո՞ւ, ի՞նչ հանգամանքներ
են նրան այդպէս դրութեան մէջ ձգել:
ահա հարցեր:

Մի երրորդ հարց եւս:

Ինչո՞ւ համար է որ երբ մի քաղաքում
բացվում է մի հանրային ընթերցարան,
երբեք չէք կարող տեսնել մի մշակի որ
գայ նստէ այնտեղ և կարդայ:

Ինչո՞ւ համար էր որ երբ մի ինտելի-
գենտ փողոցում իրեն ծանօթ մի մշակի
հանդիպելիս բարեհաճում էր նրա հետ

և Տ. Խորէն Պատրիարք մայիս 30/11
յունիսի շաբաթ օր կայսերական Պա-
լատը գնացած ուր տեսակցած է Սուլ-
թանի Ա. քարտուղար Սիւրէյյա փա-
շաի հետը: Տեսակցութեան արդիւն-
քը դեռ յայտարարուած չէ:

ՆԱԶԸՄ ՊԵՅԻ ՀՈԳԱԾՈՒԹԻՒՆԸ

Կ. Պոլսէն կը գրեն մեզ թէ Պր.
Հրանտ Կիւրճեան ուր մի քանի շա-
բաթ է ի վեր բանտարկուած էր, այժմ
աղաւտ արձակուած է. սակայն Պատ-
րիարքը վարժարանների Հոգաբար-
ձուներին պատուէր դրկած է որ ոչ
մի վարժարանի մէջ զինք չընդունին
դաստոտութեան: Ուրեմն Պր. Կիւրճե-
ան որի զբաղումը ուսուցչութիւն
էր, այժմ անպաշտօն կը մնայ: Կը
լսուի թէ Նաղըմ պէյ առանձին հո-
գածութեամբ Պր. Կիւրճեանին իմա-
ցուցեր է որ եթէ գործ չունի, ինք
կընայ պաշտօն մը ճարել իրեն, ինչ-
պէս որ Մամբրէին համար ճարած էր:

ՎԱՆԷՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վանէն մեզ կը հաղորդեն մայիս 3/
15 թուով հետեւեալը.

«Քաղաքական հալածանքը խըս-
տութեամբ կը շարունակուի. շատ ե-
րիտասարդներ ստիպուած են երկրէն
դուրս ելնել ակամայ: Բանտերի մէջ
կան շատերը, անհիմն կասկածներով
բանտարկուած: Գեր. Պատր. Տեղա-
պահը երբ վաղիկն դիմելով ինչերէր է
որ անմեղներն ազատուին բանտէն.
հետեւեալ բարբարոսական պատա-
խանն ստացեր. «Մի անգամ բան-
տարկօղն թող այլ եւս յոյս չունենայ
ազատուելու. քարոզեցէք ձեր Ժողո-
վրդեան որ զոյշ մնան բանտ մտնելու
արժանի գործեր անելէ»:

«Չատկի երրորդ կիրակին Լէզք
գիւղի (քաղաքէն մէկ ժամ հեռու)
Ամենափրկիչ կոչուած վանքը ուխտի
գնացող քաղաքացի և զիւղացի Հայե-
րը կուռի կը բռնուին Թիւրքերի և
զօրքերի հետ որովհետեւ այդ Թիւր-

մի քանի րոպէ խօսել, մշակը և վերջե-
րումն էլ Թիւրքահայը, իրեն միշտ նեղ-
ւած, փշերի վրայ կանգնած էր զգում
և րոպէ առաջ աշխատում էր խոստափել
այդ տեսակցութիւնից և սակայն որքան
մեծ ուրախութիւն էր զգում երբ բարե-
ւում էիք, Ժպտում էիք նրան, երբ սեղ-
մում էիք նրա կոշտ ձեռքերը...:

Ինձ հանդիպել էր շատ անգամ այս-
պիսի բան: Մի բազմամարդ փողոցից
անցնելիս, հանդիպել էի փողոցի մէջ
տեղով գնացող մի բուրձնիկի կամ մշակի
(պիտի իմանալ որ Թիֆլիզում մշակը կամ
բուրձնիկը իրաւունք չունի մայթի վրա-
յով գնալու, այլ միշտ փողոցի մէջտե-
ղով պիտի գնայ), հեռուից մտադրել էի
մօտենալիս բարեւել այդ մշակին. սա-
կայն երբ մօտացել եմ, նա որ մինչեւ
այդ ժամանակ ինձ էր նայում, կամ ձը-
ռում էր ճանապարհը և շտապում անց-
նում և՛ կամ երեսը դարձնում էր և անց-
նում... և երբ անցել եմ, նկատել եմ որ
նա կանդ էր առել և երկար ետեւիցս
նայել ինձ:

Եւ ցաւ ի սիրտ մտածել եմ որ նա
զղալով թէ շատերը իրենց անպատու-
թիւն են համարում մի մշակի բարեւելը
կամ նրա հետ խօսելը... կամեցել է

քեր իրենց սովորական լրբութեամբ
ուզեր էին հայ կիներին մէջ մտնել և
անոնց հետ պարել: Գիւղացիները չը
դիմանալով այդ լրբութեան, փայտե-
րով զանոնք լաւ մը ծեծի կը քաշեն և
կըհալածեն մինչեւ Աւանց գիւղի սահ-
մանները: Կուսակալն այս լուր առ-
նելուն պէս սաստիկ կատաղած կուզէ
անձամբ Լէզք երթալ. բայց իր խոր-
հրդատուներ զինք ետ կեցուցած են»:

ԿԱՐԻՆԻ ԱՆԳՆԻՒԿԱՆ ԵՒ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՒՆԵՐԸ

Կարինի անգլիական նորընտիր
Հիւպատոս Պր. Կրէվս յունիս 2ին
մեկնած է Կ. Պոլսէն, իւր պաշտօնա-
տեղ Կարին երթալու համար: Կ. Պոլ-
սի անգլիական դեսպանի որդին Պր.
Ռիչարտ Ֆօրտ փափաքած լինելով
Կարինը տեսնել, ուղեկցած է Պր.
Կրէվսին:

— Կարինի ուսական Ընդհ. Հիւ-
պատոս Պր. Մաքսիմֆ որ երբեմն Ե-
րուսաղէմի Հիւպատոսն էր, Թիֆլիս
կը գտնուի այժմ:

ԿԱՂՁՈՒԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒՄԾ ՀԱՅԵՐԻ ԴԱՏԱՍՏԱՆԸ

Կարս, 14/26 մայիս 1892
(Շաբ. 85րդ քուէն եւ վերջ)

«Պր. Մեղադրողը ասում է. «Մե-
զանից Աստուած կը պահանջէ երկրն-
քումը անմեղ Քրդերի արիւնը, եթէ
մենք չը պատժենք նրանց սպանող
Հայերին...»: Եւ ապացուցի որ այս
խումբը՝ Ռուսաց հօգի վրայ ոչ մի ըս-
պանութիւն չի գործել. ուրեմն այդ
մասին աւերող եմ համարում կրկ-
նելը, միայն կատեմ. ապա ո՛վ պիտի
պատասխան տայ Աստուծուն այն բաղ-
մաթիւ անմեղ Հայերի սպանութեանց
համար, որոնք գործուել են Կարսի
նահանգում թէ՛ զօրքի և թէ՛ Քրդե-
րի ձեռքով. միթէ՛ նրանք Աստուծու
ստեղծածները չէին, նրանք հօգի
չունէին...: Այո՛, Աստուած կը պա-
հանջէ անմեղների—Սարգար Աւետիս-

այդ «ազնիւ պարոններին» ազատել այդ
տեսակ «անպատուութիւնից»...:

— Ծի՛հ, բարեւել մի մշակի, խօսել
մի կռօի հետ...:

Վեց տարուայ մէջ եղել է մի մեծ փո-
փոխութիւն. Այժմ ընդհակառակն յա-
ճախ հանդիպում է ինձ տեսնել շատ տե-
ղացիների, որոնք ծանօթանում են «կոս»-
ների հետ, մինչեւ իսկ նրանց հետ պը-
տոյտի են ելնում, բեզիւ (1), մուշա-
շիդ (2) են գնում, նստեցնում են այդ
«կոս»ին իրենց դիմաց, սկսում են Թիւր-
քահայաստանից տեղեկութիւններ հար-
ցնել, ցաւել կամ ցաւ ցոյց տալ...:

Իսկ «կոսն», այդ խեղճ Թիւրքահայը,
այժմ քան երբեք, աւելի խոստովում է
այդ տեսակ մտերմութիւնից, հետաքը-
րութիւնից և հարցասիրութիւնից:

Ինչո՞ւ:

Վերա, Չուղուրթ և Կուրիս, տհա
երեք թաղեր, որոնց ուսումնասիրութիւ-
նը ինձ գուցէ կարողանայ զոհանջել:

(Շաբաթակից)
Վ. ՓԱՓԱԶԱՆՅ

- (1) Մի սրճատուն է Թիֆլիզում:
(2) Զբոսարան Թիֆլիզում:

եանի, Աբրահամ Տէր-Անդրէասեանի,
Աբրահամ Յակոբեանի, Մկր-
տիչ Պօղոսեանի, Արամ Մշեցու, Յա-
րութիւն Ալաշկերտցու, Վարդան Վա-
նեցու ևայլոց արիւնը նրանցից, ո-
րոնք գաղանաբար սպանել են գրանց,
առանց որեւէ պատճառի և գիմադ-
րութեան...: Եւ այդ լինում է քը-
րիստոնեայ տէրութեան մէջ, քրիս-
տոնեայ պաշտօնեայի ձեռքով, ան-
մեղ և տէրութեանը հաւատարիմ
Հայերի վերաբերմամբ: Մի՞չեւ օրս
յայտնի չէ՞ք ինչպիսի խնամութեամբ թէ
ինչե՛ր են կատարուել Կարսի նահան-
գում: Մի տեղ հայ ճամբորդներն են
Քրդերի ձեռքով նետուում լծի մէջ և
խեղդվում, միւս տեղ մի Հայի մու-
թում են և գիւղի դնում սարի վրայ
որ գաղանները պատառոտեն խայտա-
ռակեն. մի տեղ գաւառապետի թոյլ-
տուութեամբ ճանկատանցի Քրդերը
զինուորուած անցնում են Ռուսաց հո-
ղը և այնտեղ յարձակուելով Հայերի
վրայ, սպանում նրանց և նրանց ու-
նեցած չունեցածը յափշտակելով՝ տա-
նում են իրանց երկիրը և այնտեղ բա-
ժանում իրանց մէջ...: Որ այդքան
սարսափելի ճշնուններ են կատարուել
մեր Ռուսաց հօգի վրայ Քրդերի ձեռ-
քով, ապա որքա՛ն են կատարուել և
կատարվում են ներկայումս տաճիկ
բարբարոս տէրութեան մէջ...: Հա-
յը այնտեղ, Պ. Պ. դատաւորներ, իր
տան, իր կնոջ, իր զաւակների, իր
հօգի, իր կայքի, հացի, կալած ցո-
րենի և գարու, խոտի և փողի տէրը
չէ, — այդ բոլորը նրա ձեռքից խը-
լում են լսվում Քրդերը, Թուրքե-
րը, վաշխառուները, տաճիկ պաշ-
տօնեայները: Թուրքը կամ Քուրդը
համարձակ մտնելով Հայի տունը, պըղ-
ծում է նրա կնոջը, նրա աղջկանը և
ունեցած չունեցածը հաւաքում՝ տա-
նում: Ո՛վ կարող է Ղուրանի որդու
դէմ բան տալ, բողոքել, Հայի առ-
բող ընտանիքը անմիջապէս միւսխը-
մանի օրին գո՛հ կը գնայ... չկայ այն-
տեղ գաղաւթան Հայերի համար, չկայ
և տրդարութիւն...:

«Որովհետեւ դատարանները հայ
վիւաներ չեն ընդունում միւսխըմանի
գործի համար, պէտք է Հայը ներկա-
յացնի այդպիսի դէպքերում թուրք
կամ քուրդ վիւաներ. բայց Հայը ո՛ր-
տեղից կարող է գտնել միւսխըմանի վը-
կաներ և ինչո՞ւ վերջիններս վկայու-
թիւն տան յօդուտ գետաղի երբ մե-
ղադրողը միւսխըմաններից է, քա-
նի՛ որ Ղուրա՛նը հրամայում է նրանց
ազատել իրանց կրօնակիցներին որեւէ
պատասխանատուութիւնից գետաղի-
րի հետ ունեցած գործերում...: Եւ
այդպէս, Հայերը կորցնելով ճանկա-
հայաստանում իրանց մարդկային ի-
րաւունքները, ստիպուեցան թողնել
իրանց սիրելի հայրենիքը և գաղթել
զանազան երկրներ, զխաւորապէս
Ռուսաստան, Եւրօպա, Ամերիկա և
այլ տեղեր, այդ քրիստոնեայ երկր-
ներում ապաստան գտնելու...: Ո՛վ
է այդ բոլորի պատճառը. ի հարկէ
Թուրքը և Քուրդը...: Դատախազի
օգնականը իր ճառում ասաց թէ.
«Առ հասարակ Հայերը վատ աղք են,
նրանք թշնամի են մեզ տէրութեան»

Թղթաթ կարապետեան՝ 15 տարուայ
տաժանակիր աշխատանքների , 22)
Պետրոս Գրիգորեան՝ 12 տարուայ
տաժանակիր աշխատանքների , 23)
Եփրեմ Դավթեան , 24) Սարգիս Կար-
թառնեան , 25) Մկրտիչ Մահա-
նեան և 26) Մամուշ Մխչյան՝ 8 տար-
ուայ տաժանակիր աշխատանքների և
27) Յարութիւն Խոսրովեան՝ 3 տարով
կալանաւորների վաշտում մնալու :

Այնչափներով մեր նամակը, պարտք
ենք համարում մեր խորին շնորհա-
կալութիւնը հրապարակով յայտնել
Մեծ . Պ. փաստաբան Մնացական-
եանին , որ նա , ընդունելով իր վրայ
այդպիսի մի ծանր ազդային գործ , ե-
ռանդով պաշտպանեց նահանգական
գաղտարանում 43 հայ հայրենասէր-
ներին և պիտի պաշտպանի թիֆլիսի
Դատաստանական Պալատում , առանց
վարձատրութեան :

Ա. ԲԵԼԼՈՒ - ԲԵՆԵՏԸ

Ա. ԲԵԼԼՈՒ - ԲԵՆԵՏԸ

Կ. Պօլսէն կը հաղորդեն մեզ մայիս
23/4 յունիս [թուով] թէ դեռ նոր յան-
դուզն աւազակութեան մի դէպք տե-
ղի ունեցեր է Կեսարիա քաղաքի նոյն
խկ դրան առջեւ : Մի հայ բնտանիք
քաղաքին մօտիկ թալաս գիւղը վե-
րագառնալու վրայ էր , երբ քաղաքին
դուռը հասած ատեն յարձակում կը
կրէ աւազակախմբէ մը . բարերազդա-
պէս Հայերը որոնց մէջ կ'ընէր ալ կային,
կը յաշողին շուտով քաղաքը ազատ-
տանիլ և ազատուիլ . բայց աւազակ-
ները կոխը կը շարունակեն վրայ հաս-
նող երկու օստիկաններին հետ և զա-
նոնք զարնելէ ետք իրենց ճամբան
կը շարունակեն անվրդով և թալասին
մօտեցած ատեն կը կողոպտեն երկու
յոյն ճամբորդներ , որոնց մին բժիշկ
էր և միւսը վաճառական :

ՔՕԼԵՐԱ ԵՒ ԺԱՆՏԱՆՏ

Սրբնուարտ լրագիրը կը գրէ որ
Կովկասի մէջ քօլէրա երեւան ելած է
Թալմիզ գրածին նայելով , ասկէ մինչ-
եւ մէկ շաբաթ յառաջ օրական 400
մարդ մեռած է քօլէրայէն Մեչետի
(Պարսկաստան) մէջ : Տէյլի Նիւզ կի-
մացունէ թէ Կալկաթան հիւլ գը-
նացող «Քրօսթօն-Հօլ» շոգենաւ ըվե-
րադարձած է Կալկաթա , որովհետեւ
շոգենաւին մէջ 6 մարդ մեռեր է քօ-
լէրայէն :

Թիւրքիան կիմացունեն որ Պաս-
րայի չըլակայները բնակող սրբաւ ա-
շիւթներին մէջ ժանտախտ երեւան
եկեր է :

ԹԻԻՐԲԻԱԷՆ ԼՈՒԻՐՐ

Թիւրք կառավարութիւնը արգի-
ւեր է Կ. Պօլսի լրագիրներին տեղե-
կութիւններ հրատարակել Պուլա-
րիսի ֆիլիպէ քաղաքին մէջ բացուած
Ազդային Յուցահանգէսին վրայ : Ա-
հա մի կայսրութիւն որ իր վեհապե-
տութեան ենթարկուած մի իշխանա-
պետութեան յառաջիմութեանը վրայ
նախանձօտ աչքով նայելու վիճակին
մէջ ինկած է :

— Սուլթանի Պալատին ոսկերիչ
Չուպուզեան ընկերութեան յանձնա-
րարուած է Սուլթանի կողմէն որ առա-
ջիկայ տարին Ամերիկայի Չիքագո քա-
ղաքին մէջ լինելիք ցուցահանդէսին
զրկուելիք օսմանեան ոսկերիչներին ճար-
տարարուեալ գործերն իրենք կար-
գադրեն այնտեղ ցուցահանդէսին մէջ,
վայելուչ կերպով ցոյց տալու համար :
— Կիլիկիայի Այնթապ քաղաքէն
կը գրեն որ ապրիլ 27/9 մայիսին 2
ժամ անդադար անձրեւ տեղացեր ,
շուկային և փողոցներին մէջ ջուրը կէս
կանգուն բարձրացեր և ցորենի մի
միջերանոցի մէջ ջուր կոխելով բաւա-
կան վնաս պատճառեր է : Նոյնպէս
հեղեղները քշեր տարեր են մի կա-
մուրջի վրայի քարերը և մի քանի
խանութներին մէջէն ալ դտնուած հա-
ցարոյցերը : Այնթապի շրջակայները
դտնուած այգիները բաւական վնաս-
ուեր են :

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ԼՈՒՐԵՐ

Աւարիտի Ֆրանսէ Եղեմի կայսրին
1867 յունիս 8ին միանգամայն իբրեւ
Հունգարիոյ թագաւոր թագ կապե-
լուն 25 ամեակը կատարուեցաւ Հուն-
գարիտի մէջ : Ֆրանսէ Եղեմի թագա-
ւորը ինք անձամբ գնաց Բէլթա ,
Հունգարիտի մայրաքաղաքը , հանդի-
սին փայլը աւելցունելու համար իւր
վեհափառութեան ներկայութեամբ :

— Եղիպտոսի անգլիական գործա-
կատար Սըր Իվիլին Պէրինի որ լոր-
տութեան աստիճանին բարձրացած
է , այսուհետեւ կը կոչուի լորտ Քրա-
մըր , իր ծնած քաղաքի անունովը :

— Ռումանիայի թագաժառանգ Ֆէր-
տինանտ Իշխանին նշանախօսութիւնը
Անգլիայի թագուհուն թուան՝ Լալին-
պըրկի Դ. քսին աղջկան Մարի Իշխա-
նուհուն հետ , գոհունակութիւն պատ-
ճառած է թէ՛ Ռումանիայի և թէ՛
Անգլիայի մէջ : Ռումանիայի թագաւո-
րական ցեղը որ ազգականական կա-
պեր ունի Գերմանիայի կայսերական
տան հետ , այս նշանախօսութեամբ
կունենայ նաեւ ազգականութիւն Անգ-
լիայի և Ռուսիայի տիրող գերդաստան-
ներին հետ :

— Իւր երկարատեւ ծովագնացու-
թիւններով անուանի եղած Իտալացի
Սուլթան խելագարուեր է փարիզի մէջ :

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

Հետեւեալ գիրքերն կարելի է
ստանալ Արմենիայի խմբագրատունէն ,
իրենց առջեւ նշանակուած գիներով
և փոստի ծախքը խմբագրատունէն
վճարուելով :

Արժէքը կանխիկ վճարուած՝ գիրք
զրկուելիք :

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

- Ա. ՀԱՅ ԴԻԻՏԱԶՆՈՒՀԻ ՄԸ (Սպառած) .
- Բ. ՀԱՅ ԳԻԻՂԱՏԻ .
- Գ. ՍԱԼՄԱՆ ԻՍՐԱԵԼԻ .

Դ. ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒԼՂԱՐԻՈՅ ՆԻ
ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ ՊՈՒԼՂԱՐ ԱՊՍԱՄ-
ԲԱՊԵՏԱՅ (Պալլար ազգին իր աղա-
տութիւն ձեռք բերելու համար մէկ
գարէ ի վեր արած ջանքերի խիստ
հետաքրքրաշարժ նկարագրութիւնն
է) : (1 ֆր. 10 սանթիմ.) 1 ֆր. 50 սանթիմ.
Ե. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹՇՈՒԱՌՆԵՐԸ. — (Հայաս-
տանցիներէ պանդխտութեան տխուր
հետեւանքներէ և էկ փոքրիկ պատկերը
կրնե՞րկայացունէ վիպական կերպով) :
Դին (90 սանթիմ.) 1 ֆրանք 20 սանթիմ.

Զ. ԳԱՄԱԹ ԲԱԹԻՊԱՆ — ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ
ԸՆԹԵՐՏԱՐԱՆ յետ այբուբենն աւարտե-
լուն (Մեծանուն հայ բանաստեղծին
վերջերս գրած աղատաշունչ ընտիր ո-
տանաւորներէն 3րդ առանձին տետ-
րակով հրատարակուած են) : 50 հատր
2 ֆր. և 50 սանթիմ , հատր (5 սանթիմ.)
10 սանթիմ :

Է. ԼԻՆԶԻ ՕՐԵՆՔԸ ՏԱՃԿԱՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ.
(Սպառած)

Ը. ԹԻԻՐԻԲԻԱԻ ՀԱՅԵՐՆ ՆԻ ԻՐԵՆՑ ԴԻԱ-
ՅԻՆԵՐ (Թիւրքիտի Հայերին և իրենց
գրացի ազգերի վրայ վիճակագրական
և ցեղաբանական ամփոփ և հետա-
քրքրաշարժ տեղեկութիւններ կր պա-
րունակէ : Թիւրքահայաստանի մէջ բը-
նակող այլ և այլ ազգերէ բնակիչների
թուին բաղդատական մէկ ցուցակն
այ կցուած է տետրակին վերջը) : Դին
50 սանթիմ (35 սանթիմ) :

Թ. «ԱՐՄԵՆԻԱ»Ի ՅՈՒՇԱՐԱՐ (Արմենիայի
Ա տարեշրջանի թիւերը այժմ բոլորո-
վին սպառած և միեւնոյն ժամանակ
շատերի հետաքրքրութեան առարկայ
դարձած լինելով , այդ շրջանի մէջ Մ.
Փորթուզալեանի գրած առաջնորդող
յօդուածներէն գէթ 30ի չափ ամփոփ-
ւած են Յուշարարի մէջ որ ութածալ
գիրքով 124 երեսներէ կը բաղկանայ) :
(1 ֆրանք) : 1 ֆր. 40 սանթիմ

Ժ. ՎՐԵԺ (Պուրկարիտի մէջ Թիւրքերի
արած բարբարոսութիւններէն մի փոք-
րիկ պատկեր կը ներկայացունէ և ցոյց
կուտայ թէ Պուրկարներն ինչպիսի մի-
ջոցների գիւծած են իրենց վրէժ լու-
ծելու համար) : (15 սանթիմ) 20 սանթիմ.
ԺԱ. ԹՈՒՄԱՍ ԲՈՅԱՐԻՍ (Թունաստանի մէջ
Թիւրքերի արած բարբարոսութիւն-
ներէն մի փոքրիկ պատկեր կը ներկա-
յացունէ և ցոյց կուտայ թէ Յոյներն
ինչպիսի միջոցների գիւծած են իրենց
վրէժ լուծելու համար) , (0,15սանթիմ)
20 սանթիմ :

ԺԲ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

ՆՄՈՅՇՆԵՐ

Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆԻ
ԳՐԱԾՈՑ ԱՏԱՆԱԻՐՆԵՐԷՆ

Մ. Փորթուզալեանի գրած հայրե-
նասիրական ոտանաւորներէ մի քանին
ամփոփուած են այս տետրակի մէջ իբ-
րեւ նմոյշներ զանազան քաղաքներէ

մէջ և զանազան տպաւորութիւնների
տակիւրերբեմն գրած ոտանաւորներին
որոնք ժամանակին հրատարակուած չը
լինելով կորսուած են այժմ : Այն մի-
քանի ոտանաւորներ որոնք իբրեւ նմոյշ
ամփոփուած են այս տետրակի մէջ ,
ցիր և ցան կը գտնուին Կ. Պօլիս տը-
պագրուած ազգային երգարաններին
մէջ՝ որոյց վերստին տպագրութիւնն
վաղուց արդէն արդիւնած է , և Ասիա
և Արմենիա լրագիրներին մէջ : Նմոյշների
մէջ փոքրիկ տեղեկութիւններ տըր-
ւած են նաեւ թէ այդ ոտանաւորներ
ինչ տպաւորութիւնների տակ ներշն-
չուելով գրուած են : Դին (10 սանթիմ)
15 սանթիմ :

ՀԱՅՈՅ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Ա. ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՐԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՏՈՒԹԵԱՆ

Բ. Տպագրութիւն
«Հայոց Հայրենասիրական Միու-
թեան» հրատարակած այս վարդապե-
տարանի մէջ համառօտ կերպով բա-
ցատրուած է թէ իւրաքանչիւր հայ-
րենասէր Հայ ինչ փափաքներ պէտք
է ունենայ և ինչ պարտքեր ունի կա-
տարելու :

Կը խնդրուի ամեն հայրենասէր Հա-
յերէ իրենց շրջանի մէջ տարածել այս
տետրակ : Մէկ անգամէն 50 օրինակ
ծախու առնողին կը յրկուի 5 ֆրանքով
Հատին գինն է 15 սանթիմ (Պարսկաս-
տանի Հայերին համար 10 սանթիմ) :

ԻՄ ՀԱՅՐԱՍՊԱՆ ԸՆԿԵՐԸ

(Կ. ՊՈԼՍՈՆ ՀԱՅՈՅ ԿԵՆՔԷՆ ԱՌՆՈՒԱԾ
ՄԻ ԻՐԱԿԱՆ ՎԷՊ)

ՊՐԵՑ ԱՊԼՂԱՐԻՊ

Այս հետաքրքրաշարժ գրուած կը
ներկայացունէ ընտանեկան տխուր
պատկերներէ մին ուր կը տեսնուի թէ
անբարոյական մի հայր իւր ապական-
ուած վարքաբարքով որչա՞փ չարիք-
ների պատճառ դարձած է և վերջ ի
վերջոյ ինք ալ իւր որդու ձեռքով
սպաննուած և անհետացած է աշ-
խարհէ : Դին 1 ֆրանք , (75 սանթիմ) :

Մ. Փորթուզալեանի հրատարա-
կած գիրքերն վրայ մասնաւոր գեղչ
կը լինի Պարսկաստանի Հայերին հա-
մար որոնց կը յրկուի փակագծի մէջ
նշանակուած գիներով :

ԾԱՆՈՒ ԳԻՐՔԵՐ

Արմենիայի խմբագրատան մէջ ծա-
խու կը գտնուին , ի միջի այլոց , և հե-

տեւեալ գիրքերն որոց գիներն նշա-
նակուած են , յրկելու փոստի ծախքն
ալ միասին սաշուելով :

Վ. Փափագեանց — Խաթ — Ուրա Հայ-
րոյաների կեանքից) , 55 ս . թիմ.
Վ. Փափագեանց — Ճգնաւոր Եղօ
(Թիւրքահայերի կեանքից) , 35 սանթիմ.

Շիրվանզատե — Գործակատարի յի-
շատակարանից (մի պատկեր վաճառա-
կանական կեանքից) և հրգեհ նաւթա-
գործարանում (Բագուի մշակների
կեանքից) 1 ֆրանք 75 սանթիմ.

Գաբրիել Եպ . Այվագեան — Արեւն ու
մոլորակները (Հարան կենցաղագրուած
գիտելեաց) , 35 սանթիմ.
Նոյն — Եգիպտոսի հնութիւնները
35 սանթիմ.

Նոյն — Մեծն Ներսէս Հայրապետ
35 սանթիմ.
Մանկունի — Այրի վանք կամ Դեղար.
դայ վանք , 35 սանթիմ.

Վարդուկեան — Դայլայիկ (Դրաբար
ոտանաւորներ՝ արարչագործութեան
հրաշայիքներին վրայ) , 75 սանթիմ.

Չայնապրեա Եգեցողութիւնը Ս. Պա-
տարագի — Բ սրպ. էջմիածին 10 ֆր.

Վ. Փափագեանց — Պատկերներ Թիւրք-
քահայերի կեանքից (Հեղինակին 11
հատ ամենաընտիր վէպիկները) .
4 ֆրանք .

Ասոցմէ զատ , Արմենիայի խմբագ-
րատան մէջ ծախու կը գտնուին նաեւ
Հ. Արիշանի , Հ. Ինճիճեանի , Հ. Գորբ-
գին Չարհանէրեանի , Բաֆֆիի , Մե-
րենցի հրատարակուած բոլոր գիրքերն ,
ինչպէս և ուրիշ օգտակար գիրքեր և
քարտէշներ Հայաստանի՝ հայերէն կամ
լատինական տառերով և զանազան
գիներով և ին . և ին . :

Դրավաճառանոցի մանրամաս ցու-
ցակը որ 90 երեսներէ կը բաղկանայ ,
ցանկացողներն կը յրկուի ձրիապէս :

ԾԱՆՈՒ ԳԻՐՔ ՆԻ ՊՍԿԵՐ

Հ. Յ. Վ. Խաւկերտեանց . Կրթարան
անգլիական լեզուի (Անգլիերէն լեզուն
գիւրլին և գործնական ոճով սովորեցու-
նող քերականութիւն մ'է հրահանգ-
ներով մէկտեղ) : Ա հատորը կը բաղ-
կանայ 256 երեսէ և Բ հատորը 216
երեսէ . վերջն ալ յաւելուած մը կայ
50 երեսէ բաղկացած որ հայերէն հը-
րահանգների անգլիերէն թարգմա-
նութիւնն է : Երկու հատորը միասին՝
5 ֆր. : (1 տողար ամերիկեան) :

Նշանակէք Հայաստանեայց Մայր
Հայաստանի պատկերը՝ Հայոց 4 թա-
ղաւորութիւններէ նշանակներովը
մէկտեղ փայլուն թղթի վրայ և կանաչ
կապոյտ և դեղին գոյներով ներկուած :
1 ֆրանք :

ՏՆՕՐԷՆ — ԽՐԲԱԳԻՐ
Մ. ՓՈՐՓՈՒԳԱԼԵԱՆԻ

Le Gérant : FÉLIX ENFFANTIN.

ՄԱՐՍԵՅԼ
Հայերէն տպարան Մ. Փորթուզալեանի

Marseille. — Imprimerie du Midi, et Papeterie
Allées de Meilhan, 44.